

Наука і освіта. – 2012. – № 1. – С. 41-45.

Дана стаття присвячена проблемі формування організаційно-управлінської компетентності майбутніх економістів. Розглянуті різні підходи до визначення управлінської та організаційної компетентностей. Запропоновано авторське визначення організаційно-управлінської компетентності та наведена її характеристика. Розкрито зміст і взаємозв'язок компонентів організаційно-управлінської компетентності майбутніх економістів. Теоретично обґрунтовано необхідність формування організаційно-управлінської компетентності майбутніх економістів.

Ключові слова: компетентність, управлінська компетентність, організаційна компетентність, організаційно-управлінська компетентність, компоненти, майбутні економісти.

Данная статья посвящена проблеме формирования организационно-управленческой компетентности будущих экономистов. Рассмотрены различные подходы к определению управленческой и организационной компетентностей. Предложено авторское определение организационно-управленческой компетентности и приведена ее характеристика. Раскрыто содержание и взаимосвязь компонентов организационно-управленческой компетентности будущих экономистов. Теоретически обоснована необходимость формирования организационно-управленческой компетентности будущих экономистов.

Ключевые слова: компетентность, управленческая компетентность, организационная компетентность, организационно-управленческая компетентность, компоненты, будущие экономисты.

This article is devoted to the formation of organizational and managerial competence of future economists. Different approaches to defining managerial and organizational competencies have been reviewed. The author's definition of organizational and managerial competence has been proposed and given its characteristics. The content and connectivity components organizational and managerial competence of future economists have been developed. The need for formation of organizational and managerial competence of economists has been theoretically proven.

Key words: competence, managerial competence, organizational competence, organizational and management competence, components, future economists.

УДК 378.015.31:159.923.2

Ю.О. Корсун
м. Вінниця, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Постановка проблеми. Нові соціально-економічні умови та гуманізація освітнього процесу диктують необхідність вирішення проблем формування у майбутніх фахівців уявлень про професію та розуміння відповідності вибору професії особистим якостям та індивідуальним здібностям. У нинішній час для успішної особистої і професійної самореалізації недостатньо мати певний запас знань і професійних умінь, але й необхідно розвинути такі здібності і якості, які б забезпечили професійну мобільність та соціальну адаптованість. Саме студентські роки є часом, коли розвитку самосвідомості майбутніх фахівців сприяє формування в студентів таких важливих якостей, як критичність мислення, незалежність у виборі шляхів розвитку, соціальна відповідальність, що тісно пов'язані з процесом професійного становлення та ідентифікації. У зв'язку з цим, дослідження педагогічних умов, які сприяють оптимізації формування професійної самосвідомості майбутніх інженерів, є актуальним.

Аналіз попередніх публікацій, досліджень. У наукових літературних джерелах представлені результати пошуку дослідників, що вивчали питання становлення самосвідомості в загальнотеоретичному плані. Аналіз літератури свідчить про те, що різні аспекти самосвідомості та професійної самосвідомості розглядалися В. Баркасі, В. Васьківською, Л. Виготським, А. Деркачем, С. Дружиловим, А. Марковою, А. Налчаджяном, Л. Римар, В. Століним, Т. Темерівською, І. Чесноковою. Для нашого дослідження актуальним є розгляд педагогічних умов, які різними авторами пропонуються як ефективні для формування професійної самосвідомості фахівців різних галузей в період їх професіоналізації у ВНЗ.

Детально розглянуте поняття педагогічних умов В. Андрєєвим, С. Диніною, М. Зверєвою, Л. Романишиною, Н. Яковлевою.

Мета статті – розглянути педагогічні умови формування професійної самосвідомості майбутніх інженерів.

Виклад основного матеріалу. У літературі «умова» розуміється як:

- обставина, від якої щось залежить;
- правило, встановлене у якій-небудь сфері життя або діяльності;
- обставина, за якої щось відбувається.

У філософському плані категорія «умова» є однією з провідних, поруч із такими, як «особистість», «діяльність», «матерія» тощо. Умова розглядається як категорія, що виражає співвідношення предмету і оточуючих його явищ, без яких цей предмет існувати не може: «те, від чого залежить щось інше; істотний компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій), наявність якого обумовлює існування даного явища». Тобто сукупність конкретних умов існування даного явища створює середовище його виникнення і розвитку.

У психології поняття «умова», як правило, представлено в контексті психічного розвитку і розкривається через сукупність внутрішніх і зовнішніх причин, які зумовлюють розвиток людини, прискорюючи чи гальмуючи його, і впливають на динаміку розвитку і кінцевий результат [5].

Педагоги займають близьку до психологічної позицію, розглядаючи умову як сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх дій, що впливають на фізичний, моральний, психічний розвиток людини, її поведінку, виховання та навчання, формування особистості [6].

Таким чином, результати комплексного аналізу дозволяють зробити висновок, що поняття «умова» є загальнонауковим, а його сутність у педагогічному аспекті може бути охарактеризована такими положеннями:

- умова є сукупністю причин, обставин існування яких-небудь об'єктів;
- сукупність впливає на розвиток, виховання і навчання людини;
- вплив умов може пришвидшувати чи гальмувати процес розвитку, виховання і навчання, а також впливати на їх динаміку і кінцевий результат.

На думку О. Бражнич, педагогічні умови є сукупністю об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети [1].

Зазначеної теми торкається вітчизняний науковець М. Малькова, яка характеризує педагогічні умови як сукупність зовнішніх та внутрішніх обставин (об'єктивних заходів) освітнього процесу, від реалізації яких залежить досягнення поставлених дидактичних цілей [4].

Є. Хриков під педагогічними умовами розуміє оптимальне поєднання системи чинників, що забезпечують формування предметної і ключових компетентностей [7].

Аналіз педагогічної літератури дозволяє сформулювати три основні підходи до розгляду педагогічних умов. Прибічники першої позиції вважають педагогічні умови сукупністю засобів педагогічного впливу і можливостей матеріально-просторового середовища. Н. Яковлева під педагогічними умовами розуміє сукупність об'єктивних можливостей педагогічного процесу. В. Андрєєв вважає, що педагогічні умови є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання і застосування елементів змісту, методів, прийомів, а також організаційних форм навчання для досягнення певних цілей. А. Найн розглядає педагогічні умови як сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і засобів матеріально-просторового середовища, спрямованого на вирішення визначених завдань.

Учені, які дотримуються другої позиції, пов'язують педагогічні умови з конструюванням педагогічної системи, в якій вони виступають одним із компонентів. Тобто педагогічні умови – це, по-перше, компонент педагогічної системи, який відображає сукупність внутрішніх (що забезпечують розвиток особистісного аспекту суб'єктів навчального процесу) і зовнішніх (таких, що сприяють реалізації процесуального аспекту системи) елементів, що забезпечують її

ефективне функціонування та подальший розвиток [2]. По-друге, педагогічні умови – це змістова характеристика компонентів педагогічної системи: змісту, організаційних форм, засобів навчання, характеру взаємовідносин між викладачами і студентами.

Для вчених, які займають третю позицію, педагогічні умови – це планомірна робота з уточнення закономірностей як стійких зв'язків навчального процесу, що забезпечують можливість перевірки результатів науково-педагогічного дослідження. При цьому прибічники цієї теорії вказують на необхідність педагогічних умов, які перевіряються в межах гіпотези одного дослідження [3].

Узагальнюючи все вищесказане, можна виокремити низку положень, необхідних для розуміння цього феномену:

- Педагогічні умови відображають сукупність можливостей освітнього і матеріально-технічного середовища, які позитивно чи негативно впливають на її функціонування. Під освітнім середовищем маємо на увазі цілеспрямовано сконструйовані засоби впливу і взаємодії суб'єктів освіти: зміст, методи, прийоми і форми навчання і виховання, програмно-методичне оснащення освітнього процесу. А під матеріально-просторовим середовищем розуміємо навчальне і технічне обладнання, природньо-просторове оточення освітніх закладів.

- Реалізація правильно визначених педагогічних умов забезпечує розвиток і ефективне функціонування педагогічної системи.

- Педагогічна умова виступає як складовий елемент педагогічної системи і педагогічного процесу в цілому.

- У структурі педагогічних умов наявні як внутрішні елементи, що забезпечують вплив на розвиток особистісної сфери суб'єкта освітнього процесу, так і зовнішні, що сприяють формуванню процесуальної складової системи.

У нашому дослідженні ми будемо спиратися на положення про те, що педагогічні умови формування професійної самосвідомості містять у собі цілі, завдання, зміст, методи та форми взаємодії учасників педагогічного процесу й отримані при цьому результати.

Важливим фактором формування професійної самосвідомості майбутніх інженерів є використання системного підходу, який полягає в тому, що побудова системи починається з визначення і формулювання її кінцевої мети, адже будь-яка система має мету, що впливає на зміст, вибір методів і форм, а також на процес і результат підготовки майбутніх фахівців. Цільова складова системи формування професійної самосвідомості перебувають на когнітивному, емоційно-оцінному і поведінковому рівні змісту. Реалізація цільової структури системи передбачає одночасну актуалізацію всіх складових професійної самосвідомості. Цей процес вимагає спрямованості всіх компонентів на формування професійної самосвідомості, а цілісність освітньої системи забезпечує всебічний і повний розвиток особистості як майбутнього фахівця.

Першою педагогічною умовою формування професійної самосвідомості майбутніх інженерів є професійне спрямування загальноосвітніх предметів в освітньому процесі технічного навчального закладу на основі посилення міжпредметних зв'язків. Специфіка знань, умінь і навичок, які набувають майбутні фахівці, виражається в тому, що ідеї, закони і поняття основ наук розвиваються і конкретизуються на навчальному матеріалі професійного характеру, який належить до спеціальної підготовки конкретної професії.

Професійна спрямованість загальноосвітніх предметів впливає не лише на формування когнітивної складової професійної самосвідомості, але й емоційно-оцінної, оскільки майбутній професіонал усвідомлює необхідність засвоєння теоретичного матеріалу для якісного виконання майбутньої практичної діяльності. Вона також частково формує і поведінкову складову, забезпечуючи розвиток професійно важливих умінь і навичок. Варто зауважити, що неузгодженість навчально-пізнавальної і професійної діяльності, обмежене, вузьке викладання загальноосвітніх дисциплін, яке існує подекуди, мають бути подолані шляхом введення системи міждисциплінарних зв'язків і більш глибокої інтеграції загальноосвітніх і спеціальних предметів.

Процес навчання повинен бути спланований так, щоб загальноосвітня підготовка була основою для засвоєння загальнотехнічних знань, а на загальнотехнічній базі впроваджувалися виробниче навчання і спеціальна підготовка. Знання основ наук про суспільство, функціонування і принципи побудови технічних систем, знання про способи діяльності і зміст засобів в умовах конкретного виробництва повинні сприяти формуванню професійної самосвідомості студентів вищого технічного навчального закладу.

Друга педагогічна умова формування професійної самосвідомості майбутніх інженерів – забезпечення максимального наближення змісту загальноосвітньої підготовки майбутніх фахівців до умов реальної виробничої практики. Ця умова потребує інтеграції теоретичної і практичної підготовки.

Щоб досягти повноцінного усвідомлення інтеграційних знань і їх засвоєння, потрібно включати студентів у виконання комплексних завдань на лабораторних і практичних заняттях, а також у процесі самостійної роботи з використанням навчального матеріалу з різних дисциплін. Інтегративні заняття можуть виступати специфічною формою організації навчання. Кожне таке заняття пов'язане із засвоєнням знань із теоретичних і практичних дисциплін і зв'язків між ними.

Інтеграційна теоретична і практична підготовка повинна виступати і як процес, і як його результат, що характеризується певним рівнем і включенням нових теоретичних положень, понять і фактів. На основі дослідницької діяльності можливе інтегрування дисциплін при виконанні дипломних і курсових робіт, проходженні різних спецкурсів, колективних проектів і виробничих практик.

Отже, на нашу думку, організація навчального процесу повинна передбачати постійний зв'язок між теоретичним навчанням і практичною підготовкою. Поруч із обсягами, послідовністю і переліком дисциплін, запланованих для вивчення, мають бути визначені й основні умови практичного навчання.

Третьою важливою педагогічною умовою формування професійної самосвідомості майбутніх інженерів є усвідомлення ціннісного ставлення до обраної професії. Важливим у цьому процесі є створення умов для перетворення мотивів на усвідомлені цілі діяльності і неусвідомлених результатів дій на усвідомлені, виокремлення проміжних цілей, усвідомлення перспектив і способів їх досягнення та діагностика можливих дій.

Важливу роль у формуванні ціннісних ставлень особистості відіграє емоційність сприйняття знань, емоційний фон занять та високий рівень морально-етичних стосунків між викладачами і студентами.

У процесі засвоєння цінностей людина починає усвідомлювати себе носієм загальнолюдських цінностей, вибудовує свою власну систему цінностей та ієрархічну систему ціннісних орієнтацій. Тому можна сказати, що основною функцією цінності є поява на її основі таких особливих новоутворень, як «Я-образ» та «образ майбутнього». Продуктивність самосвідомості особистості визначається мірою ціннісного ставлення до себе, інших людей та світу в цілому.

У процесі реалізації цієї умови формується інтерес до обраної професії, усвідомлення внутрішньої необхідності реалізації себе в професії. Таким чином, цілеспрямоване орієнтування студентів технічного навчального закладу на ціннісне ставлення до обраної професійної діяльності сприяє ефективному формуванню мотиваційно-ціннісного компонента професійної самосвідомості.

Висновки. Оволодіння професією є одним з основних елементів соціалізації особистості, тобто включення її в систему існуючих суспільних відносин. Період професійної підготовки та входження в професійну діяльність є одним із важливих етапів формування особистості і характеризується не лише активним оволодінням професійними знаннями, уміннями і навичками, але й істотними змінами в сфері самосвідомості. Саме тому педагогічні умови, створені у ВНЗ, повинні активно впливати на мотиваційні установки в професійній самосвідомості студентів, їхню самооцінку, саморегуляцію ними процесу навчання та на процес навчальної та соціальної рефлексії.

Література:

1. Бражнич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи: дис. канд. пед. наук: 13.00.07 / О. Г. Бражнич. – Кривий Ріг, 2001. – 238 с.
2. Ипполитова Н. Анализ понятия «педагогическое условие»: сущность, классификация / Н. Ипполитова, Н. Стерхова, 2012. (General and Professional Education; вып.1).
3. Куприянов Б.В. Современные подходы к определению сущности категории «педагогические условия» / Б.В. Куприянов, С.А. Дынина. Кострома: Костромской гос.ун-т, 2001. – (Вестник Костромского гос. ун-та им. Н.А. Некрасова; вып. 2).
4. Малькова М. О. Формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії з девіантними підлітками : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Малькова М. О. – Луганськ, 2006. – 252 с.
5. Немов Р.С. Психология : словарь-справочник / Р.С.Немов. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 352 с.
6. Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике / В.М. Полонский. – М.: Высш. шк., 2004. – 512 с.
7. Хриков Є. М. Педагогічні умови як складова наукових знань / Є.М.Хриков. – Х., 2011. – (Шлях освіти; вип. 2).

У статті розглядаються педагогічні умови формування професійної самосвідомості майбутніх інженерів, професійне спрямування загальноосвітніх предметів в освітньому процесі технічного навчального закладу на основі посилення міжпредметних зв'язків, забезпечення максимального наближення змісту загальноосвітньої підготовки майбутніх фахівців до умов реальної виробничої практики, усвідомлення ціннісного ставлення до обраної професії.

Ключові слова: педагогічні умови, професійна самосвідомість, майбутні інженери, освітній процес, міжпредметні зв'язки, загальноосвітня підготовка, виробнича практика, ціннісне ставлення.

В статье рассматриваются педагогические условия формирования профессионального сознания будущих инженеров, профессиональная направленность общеобразовательных предметов в учебном процессе технического учебного заведения на основе усиления межпредметных связей, обеспечения максимально приближенного содержания общеобразовательной подготовки будущих специалистов к условиям реальной производственной практики, осознание ценностного отношения к избранной профессии.

Ключевые слова: педагогические условия, профессиональное самосознание будущих инженеров, образовательный процесс, межпредметные связи, общеобразовательная подготовка, производственная практика, ценностное отношение.

The article covers the problem of pedagogical conditions of the formation of self-consciousness of future engineers. It deals with the professional orientation of general subjects in educational process on the basis of intersubject connection, providing the contents of general preparation of future engineers to the conditions of real production practice. Besides, valuable attitude to the chosen profession is described.

Key words: pedagogical conditions, professional self-consciousness, future engineers, educational process, intersubject connection, general preparation, production practice, valuable attitude.